

Spelregels voor het adopteren van begrippen in het ROSA Begrippenkader

Versie	Datum	Auteur	Opmerkingen
0.1	1-9-2024	Jacob Molenaar	Basisversie

Inleiding

Dit document bevat een voorstel voor de spelregels omtrent het **adopteren van begrippen** in het ROSA Begrippenkader.

Nederlandse standaard voor het beschrijven van begrippen

Voor het beschrijven van de begrippen van het ROSA Begrippenkader is een eigen format gemaakt met 24 kenmerken (ook wel eigenschappen, attributen of properties genoemd: bijvoorbeeld label, definitie, toelichting, status, etc). Parallel hieraan is echter in breder verband een nationale standaard voor het beschrijven van begrippen ontwikkeld: de [Nederlandse standaard voor het beschrijven van begrippen](#) (in het vervolg afgekort als **NL-SBB**¹, momenteel in versie ter vaststelling 16 april 2024). De standaard is bedoeld om interoperabiliteit tussen begrippenkaders te vergemakkelijken.

Adoptie van begrippen

Het ROSA Begrippenkader bevat begrippen die door Edustandaard-architectuurwerkgroepen zelf zijn 'gemunt' (definities zelf opgesteld met gebruikmaking van meerdere bronnen en het eigen gezonde verstand), maar ook begrippen die afkomstig zijn uit andere begrippenkaders. Het is namelijk een principe van het ROSA Begrippenkader dat zoveel mogelijk extern beschikbare begrippen gebruikt worden uit het liefst gezaghebbende bronnen. Die kunnen afkomstig zijn uit 'bovenliggende' begrippenkaders, zoals dat van de [NORA](#), of uit gespecialiseerde begrippenkaders, zoals die van [DUO \(RIO-begrippen\)](#) en [SLO \(curriculumbegrippen funderend onderwijs\)](#). Pas als er geen goede externe begrippen voorhanden zijn, worden er ROSA-begrippen ontwikkeld. Begrippen m.b.t. het curriculum van het middelbaar beroepsonderwijs (van SBB) staan op de nominatie om te worden opgenomen in het ROSA Begrippenkader. In de toekomst zou dit ook kunnen gebeuren met begrippen rondom examinering van het College Voor Toetsing en Examinering.

Wat er hier gebeurt is een bijzondere situatie: begrippen uit het ene begrippenkader worden als het ware '**geadopteerd**' in een ander kader. Binnen het ROSA Begrippenkader hebben we de volgende twee principes afgesproken voor het adopteren van begrippen uit andere begrippenkaders:

1. Het is mogelijk om begrippen met (een subset van) hun attributen uit andere begrippenkaders te adopteren in het ROSA Begrippenkader zonder dat die attributen van de begrippen handmatig moeten worden gekopieerd en overgenomen. De adoptie is dynamisch, d.w.z. dat als er iets wijzigt in de bron van de beschrijving, deze wijziging automatisch en (near) realtime wordt doorgevoerd in het ROSA Begrippenkader
2. Het is mogelijk om de beschrijvingen van geadopteerde begrippen te verrijken met eigen eigenschappen, bijvoorbeeld een interne status of onderwijsspecifieke eigenschappen zoals werkingsgebied of domein.

Adopteren van begrippen kan als volgt worden gedefinieerd:

¹ De afkorting is niet officieel maar wordt in breder verband (bij de NORA en andere overheidsarchitecturen) vaak gebezigd. Niet te verwarren dus met SBB in het mbo. NB er is al een voorstel ingebracht om dit NL-SBB te gaan noemen.

Met opmerkingen [BD1]: Ondertussen is die afkorting wel degelijk nu de formele afkorting geworden, zie ook de titel die je zit als je de link volgt. De voetnoot kan dus wel weg.

Met opmerkingen [Jd2]: Hoe verhoudt zich het DUO begrippenkader (voor bijvoorbeeld RIO) tot de begrippenkaders en begrippen van RIO vanuit de Edustandaard opdracht aan DUO? Wie is dan te beschouwen als eigenaar en bepaalt ook de termen en de definities?

Begrippen adopteren is het overnemen van begrippen uit een ander begrippenkader in het eigen begrippenkader, met overerving van zoveel mogelijk eigenschappen van dat begrip in het begrippenkader van afkomst.

Adopteren is dus meer dan alleen verwijzen naar die begrippen in het andere begrippenkader: het is het actief gaan gebruiken van die begrippen IN het eigen begrippenkader. Het is niet het verwijzen naar een ander begrip, maar het integraal overnemen van het begrip.

De rationale van het ongewijzigd overnemen van zoveel mogelijk eigenschappen is dat als er aan een begrip (te) veel wordt gewijzigd er geen sprake meer is van echte adoptie. Dan is er eerder sprake van adaptatie. En in het geval van adaptatie, maak je een nieuw begrip, dat je relateert aan het bronbegrip. Maar waar ligt precies de grens tussen adoptie en adaptatie?

Vraagstelling

Het principe is dus dat zoveel mogelijk eigenschappen van het te adopteren begrip worden overgenomen in het eigen begrippenkader. Maar welke zijn dat dan precies? Zijn aanpassingen van die eigenschappen mogelijk of weglatingen? En welke eigenschappen kunnen we er aan toevoegen in het eigen begrippenkader?

Om deze vragen te beantwoorden volgen hieronder een aantal spelregels. De spelregels zijn gerelateerd aan de verschillende eigenschappen van begrippen in de NL-SBB.

Spelregels

Per attribuut van de NL-SBB kunnen de volgende spelregels worden geformuleerd:

Attribuut	Definitie	Spelregels
URI		
URI	Unieke, persistente identifier van het begrip voor gebruik op het web	In principe wordt de UUID uit het suffix van de URI overgenomen in het ROSA Begrippenkader. Deze wordt voorafgegaan door het prefix van het ROSA Begrippenkader, zodat het begrip resolvable is in beide begrippenkaders.
Begrippenkader		
in kader	Relateert een begrip aan een begrippenkader waarin het is opgenomen.	Wijzigen van oorspronkelijk begrippenkader in ROSA Begrippenkader
Termen		
naam	Een naam is een mensleesbare term ter aanduiding van iets.	Ongewijzigd overnemen
voorkeursterm	Een voorkeursterm is een naam die in een specifieke taal de geprefereerde lexicale naam is.	Ongewijzigd overnemen
alternatieve term	Een alternatieve term is een naam die gebruikt kan worden als alternatief voor de voorkeursterm van een object, maar niet de voorkeur heeft.	Ongewijzigd overnemen, eventueel aanvullen met atlabels uit eigen domein.
zoekterm	Een zoekterm is een naam waarmee de vindbaarheid van een resource wordt vergroot, maar verder verborgen blijft.	Ongewijzigd overnemen, eventueel aanvullen met zoektermen uit eigen domein.

Met opmerkingen [JA3]: Zijn dit ook de spelregels die we verwachten van andere begrippenkaders die onze begrippen adopteren?

Met opmerkingen [GG4]: Bij DUO nie een UUID, maar de preflabel (geslugified)

Met opmerkingen [Jd5R4]: Ik begrijp deze opmerking niet. Wat is de reden dat wij dit voor of vanuit DUO anders willen?

Met opmerkingen [GG6R4]: wij willen aan de URI kunnen herkennen waar het over gaat. Dat kan niet met een UUID

Met opmerkingen [JA7]: Wijzigen of toevoegen van ROSA Begrippenkader?

Met opmerkingen [GG8]: Dat het er twee zijn heeft een technische reden. Functioneel is het hetzelfde.

Attribuut	Definitie	Spelregels
Notities		
definitie	Een definitie is een verwoording van de betekenis van een begrip waarmee het begrip kan worden onderscheiden van andere begrippen.	Ongewijzigd overnemen
uitleg	Een uitleg is een beschrijving van iets in eenvoudige taal, op taalniveau B1, die zonder verdere context begrepen kan worden.	Ongewijzigd overnemen
wijzigingsnotitie	Een wijzigingsnotitie is een notitie over een wijziging aan het begrip.	Vervangen door wijzigingsnotitie m.b.t. het gebruik van het begrip in het ROSA Begrippenkader
redactionele notitie	Een redactionele notitie is een notitie voor de redacteur, vertaler of beheerder van het begrippenkader.	Weglaten. Vervangen door redactionele notitie m.b.t. het gebruik van het begrip in het ROSA Begrippenkader
historienotitie	Een historienotitie is een notitie van de voormalige status/gebruik/betekenis van het begrip.	Weglaten
toelichting	Een toelichting is een notitie die meer duidelijkheid geeft over de betekenis of gebruik van een begrip.	Overnemen of vervangen door eigen toelichting die relevant is in de context van het ROSA Begrippenkader.
voorbeeld	Een voorbeeld is een notitie die meer duidelijkheid geeft over het gebruik van een begrip.	Overnemen, weglaten of eigen voorbeelden gebruiken
Codes		
code	Een code voor een begrip is een tekenreeks ter aanduiding van precies één begrip uit een begrippenkader.	Ongewijzigd overnemen
Taxonomie		
is topbegrip van	Dit zijn taxonomische relaties binnen het eigen begrippenkader	Weglaten. Overnemen van deze taxonomische relaties heeft weinig toegevoegde waarde binnen het ROSA Begrippenkader. Deze kunnen beter in de oorspronkelijke context worden bestudeerd.
heeft bovenliggend begrip		
heeft onderliggend begrip		
Thesaurus		
is gerelateerd aan	Dit zijn semantische relaties binnen het eigen begrippenkader.	Het heeft toegevoegde semantische waarde om deze relaties over te nemen. Ze moeten alleen technisch worden gewijzigd in relaties buiten het ROSA Begrippenkader.
is specialisatie van		
is generalisatie van		
is onderdeel van		
omvat		
is exemplaar van		
is categorie van	Deze relaties moeten kunnen worden aangevuld met eigen	

Met opmerkingen [BD9]: Dat is nog maar de vraag, wellicht is het in sommige gevallen effectiever om de uitleg juist meer op de onderwijscontext aan te laten sluiten.

Met opmerkingen [JA10R9]: Het lijkt erop dat meerdere uitleggen mogen voorkomen bij een begrip (ook in dezelfde taal). Een onderwijsuitleg toevoegen lijkt dan een goede optie!

Met opmerkingen [BD11]: Overnemen en uitbreiden zou ook een optie moeten zijn. Formeel is dat te vergelijken met vervangen.

Met opmerkingen [GG12]: Dit zijn niet allemaal normatief in nl-sbb. Dit zijn uitbreidingen die gaan richting logisch model en nog verder, data-instanties. Wat mij betreft maken we de afspraak dat we die niet doen.

Attribuut	Definitie	Spelregels
		interne relaties binnen het ROSA Begrippenkader. Deze relaties moeten kunnen worden aangevuld met eigen interne relaties binnen het ROSA Begrippenkader.
Harmonisatielaties		
is exact overeenkomstig	Dit zijn semantische relaties buiten het eigen begrippenkader.	Het heeft toegevoegde semantische waarde om deze relaties over te nemen.
is vrijwel overeenkomstig		
is overeenkomstig verwant		
heeft overeenkomstig bovenliggend		Deze relaties moeten kunnen worden aangevuld met eigen interne relaties binnen het ROSA Begrippenkader.
heeft overeenkomstig onderliggend		
Collectie		
In collectie	Een collectie is een verzameling van begrippen die voor een bepaalde situatie betekenisvol bij elkaar passen.	Collectie(s) uit oorspronkelijk begrippenkader weglaten en indien van toepassing vervangen door collectie(s) van het ROSA Begrippenkader
Brondocument		
heeft bron	relateert een begrip aan een brondocument waarvan het is afgeleid.	Ongewijzigd overnemen

Met opmerkingen [JA13]: Is het bij adoptie geen eis dat hier een relatie 'is exact overeenkomstig' wordt gelegd met het originele begrip? Alle andere harmonisatielaties gaan verder dan adoptie (en dus adaptatie)!

Met opmerkingen [BD14]: Een collectie als IAM binnen het NORA Begrippenkader zou wat mij betreft ongewijzigd overgenomen kunnen worden in het ROSA Begrippenkader. Maar we zouden wel dan begrippen eventueel eraan toe moeten kunnen voegen die heel onderwijsspecifiek zijn.

Let op! Hierboven worden een aantal te adopteren attributen genoemd die óf facultatief weggelaten moeten kunnen worden óf inhoudelijk aangevuld moeten kunnen worden. Dit is een begrijpelijke maar i.h.k.v. de ontwikkeling van de nieuwe begrippeneditor voor het ROSA Begrippenkader technisch waarschijnlijk geen makkelijk te implementeren wens. Er is extra functionaliteit voor nodig. Attributen structureel wel óf niet overnemen en vervangen is gemakkelijker.

Toevoegingen

Aan in het ROSA Begrippenkader geadopteerde begrippen voegen we indien inhoudelijk van toepassing de volgende niet-NL-SBB-eigenschappen toe

Attribuut	Betekenis
Wettelijke basis	Verwijzing naar een of meer artikelen uit wet- of regelgeving op www.wetten.nl die de basis van de definitie van het begrip vormen.
Eigenaar	De organisatorische entiteit die verantwoordelijk is voor deze beschrijving van dit begrip. De eigenaar van het oorspronkelijke begrippenkader.
Beschrijver	De organisatorische entiteit van EduStandaard die dit begrip heeft geadopteerd en redactioneel vrijrijkt.
Redactionele status	Aanduiding van de redactionele toestand van de beschrijving van dit begrip in het ROSA Begrippenkader.
Begin geldigheid	Datum vanaf wanneer dit begrip formeel wordt gebruikt in de ROSA.
Einde geldigheid	Datum vanaf wanneer dit begrip niet meer wordt gebruikt in de ROSA.
Datum laatste wijziging	Datum waarop de laatste wijziging van een of meer van de attributen van dit begrip is aangepast binnen het ROSA Begrippenkader.

Met opmerkingen [BD15]: Dat sluit aan bij mijn eerdere opmerking hierboven. De technische complexiteit vind ik wel van belang bij de keuze hoe we dit invullen

Ik heb een **technisch issue** met het adopteren van begrippen. In principe geven we ieder begrip een URI met prefix <http://duo.n/rio/id/begrip> of zoiets. Die zijn te benaderen o.a. met een SPARQL endpoint. Hoe dat dan SKOSMOS gaat is dat deze uri's worden geredirect naar <https://www.begrippenxl.nl/duo/nl/page/Opleiding>. Dat vind ik niet zo fijn.

Met opmerkingen [JA16]: Dit schijnt technisch te kunnen worden opgelost. We hadden dit ook met de URI van een term in de Vocabulaire Bank. Ik dacht iets met alias instellingen in het juiste domein!